

Kansankielen sanakirjan koeartikkeleja.

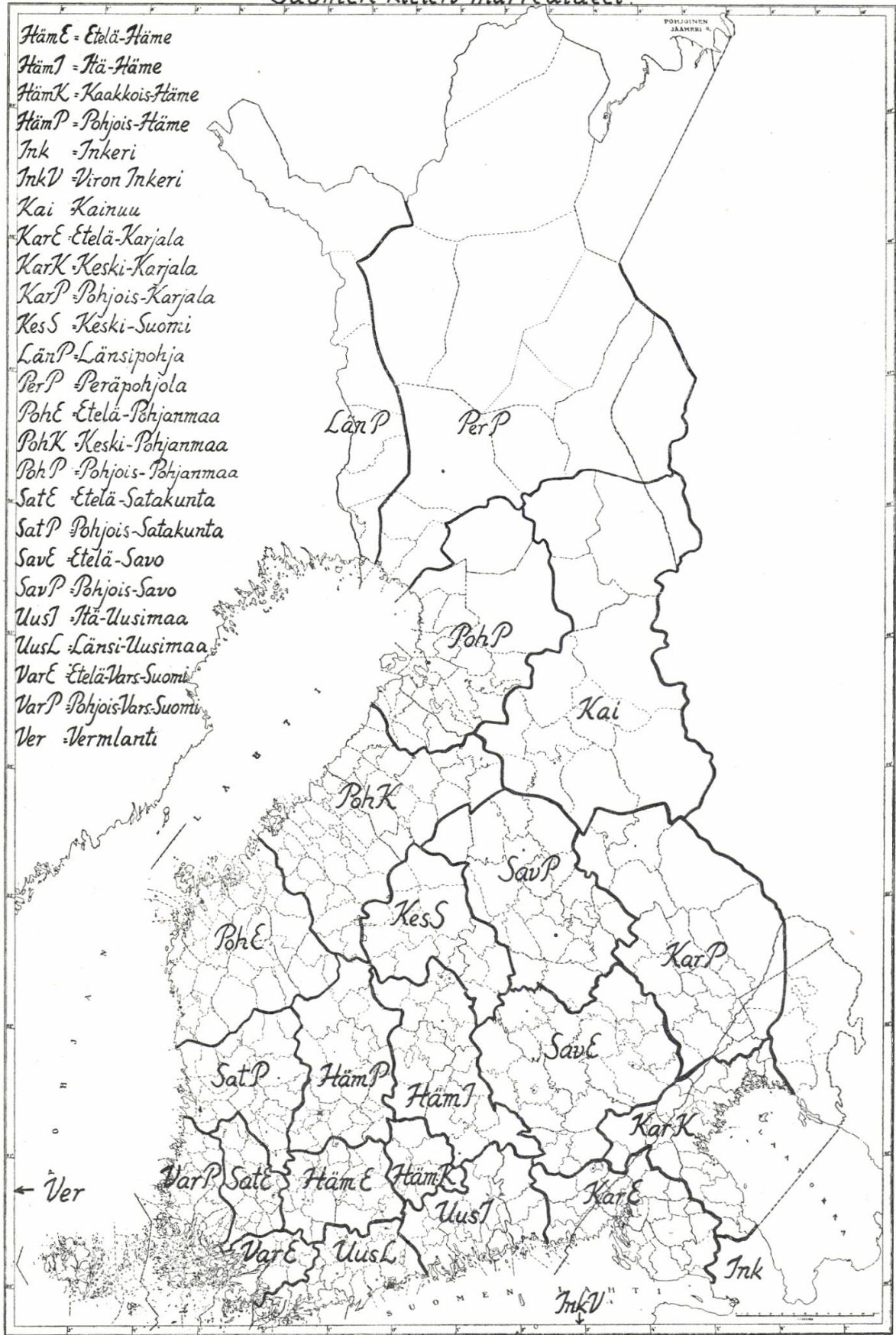
Seuraavat artikkeliluonnokset on tarkoitettu asianharrastajille näyteiksi ja arvosteltaviksi sekä lähinnä verrattaviksi Virittäjässä aikaisemmin julkaistuihin Veikko Ruoppilan (1948 ss. 271—78) ja R. E. Nirvin (1949 ss. 289—98) vastaaviin artikkeleihin; vanhempia vertailukoh-
tia tarjoavat allekirjoittaneen ja Kustaa Vilkun kokoomateoksessa »Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran satavuotispäiväksi 1931» (Sanakirjasäätiön toimituksia I ss. 37—61) ilmestyneet koeartikkelit, ensimmäiset laatuaan. Koska niitä johtopäätöksiä, joihin tähänastiset artikkelikokemukset antavat aihetta, parhaillaan käsitellään valtioneuvoston 19. 5. 1950 asettamassa komiteassa, jossa puheenjohtajana on prof. Kustaa Vilkuna ja jonka tehtävänä on laatia selvitys suomen kieleen, kansan perinteeseen ja alkuperäisesti suomalaisen kirjallisuuden historian aineksiin liittyvistä lähitulevaisuuden keruu-, arkistointi-, tutkimus- ja julkaisusuunnitelmista, ja komitean mietintö aikanaan saatettaneen julkisuuteen, niihin ei liene tässä yhteydessä syytä puuttua.

Tässä julkaistujen artikkelien selitykseksi mainittakoon, että ne eivät muodosta yhdenjaksoista otetta jo valmiina olevasta artikkelisarjasta muilta kuin hakusanojen *haahmaista* — *haahottaa*, *haama* — *haamuttava* sekä *hahmainen* — *hahmuta* välisiltä osiltaan. Synonyymi-
viittaukset ovat toistaiseksi epätäydellisiä (ja niitä voidaan tuskin itse teoksessakaan saada läheskään täydellisiksi). Piirroket ja valokuvat on tässä yhteydessä kustannusten säästämiseksi jätetty pois. Isolla kirjaimella aloitetut kursiiviladellaiset sitaatit edustavat karkeampaa, pienellä aloitetut jonkin verran tarkempaa transskriptiota.

Kuten lukija huomaa, sellaisia sanoja käsiteltäessä, joiden ensi tavuun sisältyy murteidenvälistä lyhyen ja pitkän vokaalin vaihtelua (sekä osittain myös tavunloppuisen *h*:llisuuden ja *h*:ttomuuden vaihtelua), on eri tapauksissa menetelty eri tavoin: esim. *haahka* ja *hahka* on esitelty yhdessä edellisen hakusanan alla, kun taas *haahla* ja *hahla* (ynnä *haala*, joka ei sisälly julkaistuun osaan) sekä *haahmu*, *hahmu* ja *haamu* yms. on käsitelty eri artikkeleissa. Tarkoituksenmukaisuuden on kulloinkin annettu ratkaista, kumpaa näistä kahdesta menettelystä on noudatettu. Kun esim. *hahka* -hakusanan kohdalle tietysti tulee viittaus *haahkaan*, ei tällaisesta epäjohdonmukaisuudesta liene lukijalle sanottavaa haittaa. Toisaalta on helppo havaita, että selvyys ja yleiskatsauksellisuus suuresti voittaa, kun esim. ylen monikirjavassa *haamu* -pe-
syessä eri äännetoisinnot hyvin eri tavalla jakautuneine merkitysvyöhykkeineen esitellään aivan erikseen.

Harvinaisista l y h e n n y k s i s t ä mainittakoon, että pt. = puheenta|pa, -vassa, -voissa, sp. = sananpar|si, -ressa. Pitäjännimien lyhennysten luettelo julkaistaan ss. 427—8 erikseen täydellisenä, koska sitä toivottavasti voidaan ruveta noudattamaan myös suomen kieltä käsittelevissä tutkimuksissa yhtenäisyyden saavuttamiseksi. Pitäjää suurempien murrealueiden nimien lyhennysluettelo sisältyy sivulla 426 julkaistuun karttaan ja sen selityksiin.

Suomen kielen murrealueet

Pitäjännimien lyhennykset.

(Luettelo sisältää myös muutamia Viron Inkerin ja Pohjois-Ruotsin suomalaisseutujen kylä n i m i ä, joista eräiden kohdalla on mainittu vain vastaavan pitäjännimen lyhennysmerkki.)

Ahlainen = Ahl Aitolahti = Ait Akaa = Aka Alahärmä = AHär Alajärvi = AJär Alastaro = ATar Alatornio = ATor Alattio = Alat Alavieska = AVie Alavus = Avus Angelniemi = Ang Anjala = Anj Antrea = Antr Anttola = Antt Artjärvi = Art Asikkala = Asi Askainen = Aska Askola = Asko Aura = Aur **Elimäki** = Eli Eno = Eno Enonkoski = EnoK Enontekiö = EnoT Eräjärvi = Erä Eura = Eura Eurajoki = EurJ Evijärvi = Evi **Haapajärvi** = HaaJ Haapasaari = HaaS Haapavesi = HaaV Hailuoto = Hai Halikko = Hali Halsua = Hals Hankasalmi = Han Harjavalta = Harj Hartola = Hart Hattula = Hat Hauho = Hauh Haukipudas = HauP Haukivuori = HauV Hausjärvi = Haus Heinjoki = HeiJ Heinola = Heino Heinävesi = HeiV Helsinki = Hki Hietämäki = Hie Hiitola = Hii Himanka = Him Hinnerjoki = Hin Hirvensalmi = Hir Hollola = Hol Hongonjoki = HonJ Honkilahti = HonL Huittinen = Hui Humppila = Hum Hyrynsalmi = Hyr Hyvinkää = Hyv Hämeenkyrö = HKyr Hämeenlinna = HämL **Ii** = Ii Iisalmi = Iis Iitti = Iit Ikaalinen = Ika Ilmajoki = Ilm Ilomantsi = Ilo Impilahti = Imp Inari = Ina Inkere = Inkere Inkeri = Ink Isojoki = Isoj Isokyrö = Isok **Jaakkima** = Jaak Jaala = Jaal Jalasjärvi = Jal Janakkala = Jan Jellivaara = Jäl Joensuu = Joe Johannes = Joh Jokioinen = Jok Joroinen = Jor Joutsa = Joutsa Joutseno = Joutse Jukkasjärvi = Juk Jurva = Jur Juuka = Juuk Juupajoki = Juup Juva = Juv Jyväskylä = Jyv Jyykeä (Ruija) = Jyy Jällivaara = Jäl Jämijärvi = Jämi Jämsä = Jäms Jämsänkoski = JämK Jäppilä = Jäp Järvisaari = Jär Jääski = Jää **Kaarina** = Kaar Kaavi = Kaav Kainulasjärvi = KaiJ Kajaani = Kaj Kakskerta = Kak Kalajoki = KalJ Kalanti = Kalan Kallivieri = Kall Kalvola = Kalv Kangasala = KanA Kangaslampi = KanL Kangasniemi = KanN Kankaanpää = KanP Kanneljärvi = KanJ Kannonkoski = KanK Kannus = Kannus Karijoki = Karij Karinainen = Karin Karjala = KarTl Karjalohja = KarL Karkku = Kark Karstula = Kars Karttula = Kart Karuna = Karuna Karunki = Karunki Karvia = Karv Kattila = Kat Kauhajoki = KauJ Kauhava = Kauhava Kaukola = Kauk Kaustinen = Kaus Kouvatsa = Kauv Keitele = Kei Keltto = Kel Kemi = Kemi Kemijärvi = KemJ Kempele = Kemp Kerimäki = Ker Kestilä = Kest Kesälahti = Kesä Keuru = Keu Kihniö = Kih Kiihtelysvaara = Kiih Kiikala = Kiika Kiikka = Kiikk Kiiainen = Kiiko Kiiminki = Kiim Kinnula = Kin Kirvu = Kir Kisko = Kis Kitee = Kite Kittilä = Kitt Kiukainen = Kiuk Kiuruvesi = Kiur Kivennapa = Kive Kivijärvi = Kivi Kojjärvi = Koj Koivisto = Koiv Kokemäki = Koke Kokkola = Kokk Kolari = Kol Kompelusvaara = Tär Konginkangas = Kong Konnevesi = Konn Kontiolahti = Kont Korpilahti = KorL Korpiselkä = KorS Korttajärvi = KorJ Kosemkinä = Kose Koskenpää = KosP Koski Hl. = KosHl Koski Tl. = Kostl Kuhmalahti = KuhL Kuhmoinen = Kuhmoi Kuhmo(niemi) = Kuhmo Kuivaniemi = Kui Kullaa = Kul Kuolemajärvi = Kuol Kuopio = Kuop Kuorevesi = KuoV Kuortane = Kuort Kurikka = Kuri Kurkijoki = Kurk Kuru = Kuru Kustavi = Kus Kuusamo = Kuusa Kuusisto = Kuusi Kuusjoki = Kuusjo Kuusjärvi = Kuusjä Kylmäkoski = Kyl Kymi = Kym Käkisalmi = Käk Kälviä = Käl Kärkölä = Kärk Kärsämäki = Kärs Köyliö = Köy **Laihia** = Laih Laitila = Lait Lammi = Lam Lapinjärvi = Lapinj Lapinlahti = LapL Lappajärvi = Lappa Lappee = Lappee Lappeenranta = LapR Lappi = LapTl Lapua = Lapu Laukaa = Lau Lavansaari = Lava Lavia = Lavi Lehtimäki = Leh Leivonmäki = Lei Lemi = Lemi Lempaala = Lempa Lempäälä = Lempä Lemu = Lemu Leppävirta = Lep Lestijärvi = Les Lieto = Lie Liissä = Lii Liminka = Lim Liperi = Lip Lohja = Lohj Lohtaja = Loht Loimaa = Loi Lokalahti = Lok Loppi = Lop Luhanka = Luh Lumijoki = LumJ Lumivaara = LumV Luopioinen = Luo Luumäki = Luu Luvia = Luv Längelmäki = Län **Maaninka** = Maan Maaria = Maar Markkova = Mark Marttila = Mart Masku = Mas Matarenki = Mat Mellilä = Mel Merijärvi = MerJ Merikarvia = MerK Merimasku = MerM

Messukylä = Mes Metsämaa = MetM Metsäpirtti = MetP Miehikkälä = Mieh Mieto-
 toinen = Miet Mikkelä = Mik Moloskovitsa = Mol Mouhijärvi = Mou Muhos =
 Muh Multia = Mul Muolaa = Muol Muonio = Muon Muurame = Muura Muurla =
 Muurl Muuruvesi = MuuV Mynämäki = Myn Myrskylä = Myr Mäntsälä = Mänts
 Mäntyharju = MänH **Naantali** = Naa Nakkila = Nak Nastola = Nas Nilsä = Nil
 Nivala = Niv Noormarkku = Noo Nousiainen = Nou Nuijamaa = Nui Nummi =
 Num Nurmes = Nmes Nurmijärvi = NurJ Nurmo = Nmo **Orimattila** = Orim
 Oripää = Orip Orivesi = Oriv Oulainen = Oula Oulu = Oulu Oulujoki = OulJ
 Oulunsalo = OulS **Paattinen** = Paat Paavola = Paav Padasjoki = Pad Paimio =
 Pai Pajala = Paj Paltamo = Pal Parakka = Vit Parikkala = Pari Parkano =
 Park Pattijoki = Pat Pelkosenniemi = Pel Perho = Perh Perniö = Pern Pert-
 teli = Pert Pertunmaa = PerM Peräseinäjoki = PerS Petsamo = Pets Petäjä-
 vesi = Petä Pieksämäki = Piek Pielavesi = PieV Pielisjärvi = PieJ Pihlajavesi =
 Pihl Pihtipudas = Piht Piikkiö = Piik Piippola = Piip Pirkkala = Pir Polvi-
 järvi = Pol Pomarkku = Pom Pori = Pori Pornainen = Porn Porsanki = Pors
 Porvoo = Porv Posio = Pos Pudasjärvi = Pud Pukkila = Puk Pulkki = Pul
 Punkaharju = PunH Punkalaidun = PunL Puolanka = Puo Pusula = Pus Puu-
 mala = Puu Pyhtää = Pyht Pyhäjoki = PyhJ Pyhäjärvi Ol. = PyhOl Pyhä-
 järvi Ul. = PyhUl Pyhäjärvi Vpl. = PyhVl Pyhämaa = PyhM Pyhäntä = Pyhän
 Pyhäranta = PyhR Pykkönmäki = Pyl Pälkjärvi = PälJ Pälkäne = Pälkä Pöy-
 tyä = Pöy **Raaha** = Raa Raisio = Rai Rantasalmi = RanS Rantsila = Rants
 Ranua = Ranu Rauma = Raum Rautalampi = RauL Rautavaara = RauV Rautio =
 Rauti Rautjärvi = RauJ Rautu = Rautu Reisjärvi = Rei Renko = Ren
 Revonlahti = Rev Riistavesi = Rii Ristiina = Risna Ristijärvi = RisJ Ropso =
 Rop Rovaniemi = Rov Ruokolahti = Ruok Ruotsinpyhtää = Ruot Ruovesi =
 Ruov Ruskeala = Ruske Rusko = Rusko Rymättylä = Rym Räisälä = Rai Rääk-
 kylä = Rääk Rääpyvä = Rääp **Saari** = Saari Saarijärvi = SaaJ Sahalahti = Sah
 Sakkola = Sak Salla = Sall Salmi = Salm Salo = Salo Salonen = Saloi Sam-
 matti = Sam Sauvo = Sau Savonlinna = SavL Savitaipale = SavT Savonranta =
 SavR Savukoski = SavK Seinäjoki = Sein Seiskari = Seis Sievi = Sie Siikainen =
 Siikai Siikajoki = SiikJ Siilinjärvi = Siil Simo = Simo Simpele = Simp Sippola =
 Sip Soanlahti = Soa Sodankylä = Sod Soini = Soi Somerniemi = SomN Somero =
 Somero Sonkajärvi = Son Sortavala = Sor Sotkamo = Sot Suistamo = Sui Sul-
 kava = Sul Sumiainen = Sum Suojärvi = Suoj Suodenniemi = Suod Suomen-
 niemi = SuomN Suomensjärvi = SuomJ Suomussalmi = SuoS Suonenjoki = SuonJ
 Suoniemi = Suoni Suursaari = Suu Sysmä = Sys Säkkijärvi = Säkk Säskylä =
 Säky Säräisniemi = Sär Sääksmäki = Sääk Sääminki = Sääm **Taipalsaari** = Taip
 Taivalkoski = TaiK Taivassalo = TaiS Tammela = Tamm Tampere = Tamp Tar-
 vasjoki = Tar Teisko = Tei Temmes = Tem Terijoki = Teri Tervo = Tervo Ter-
 vola = Tervola Teuva = Teu Tohmajärvi = Tohm Toholampi = Toho Toivakka =
 Toi Toksova = Tok Tottijärvi = Tot Turku = Turk Turtola = Turt Tuulos = Tuul
 Tuusniemi = TuuN Tuusula = Tuusu Tuuteri = Tuut Tyrnävä = Tyrn Tyr-
 vääntö = Tyrvän Tyrvää = Tyrvää Tyrö = Tyrö Tytärsaari = Tyt Täräntö = Tär
 Töysä = Töy **Ullava** = Ull Ulvila = Ulv Urjala = Urj Uskela = Usk Utajärvi =
 Uta Utsjoki = Uts Uukuniemi = Uuk Uurainen = Ur Usikaupunki = UusK
 Uusikirkko Vpl. = UusVl **Vaasa** = Vaa Vahto = Vaht Vahviala = Vahv Val-
 keala = Vla Valkeasaari = ValS Valkjärvi = ValJ Valtimo = Valt Vampula =
 Vam Vanaja = Van Varpaisjärvi = VarJ Vehkalahti = Vehk Vehmaa = Vehma
 Vehmersalmi = VehS Velkua = Vel Venjoki = Ven Vesanto = Vesa Vesilahti =
 VesL Vesisaari = VesS Veteli = Vet Vieremä = Vie Vihanti = Viha Vihti = Viht
 Viipuri = Viip Viitasaari = Viit Viljakkala = Vilj Vilppula = Vilp Vimpeli = Vim
 Virolahti = VirL Virrat = Virr Virtasalmi = VirS Vittanki = Vit Vuoksenranta =
 VuoR Vuolee ja Miikkulainen = Vuo-Mii Vuolijoki = VuoJ Vähäkyrö = Väh
Ylihärmä = YHär Yli-Ii = YIi Ylikiiminki = YKii Ylistaro = YTar Ylitornio
 = YTor Ylivieska = YVie Ylämaa = Yläm Yläne = Yläm Ylöjärvi = Ylö Ypäjä
 = Ypä **Ähtäri** = Äht Äyräpää = Äyr Äänekoski = Ään

haahka¹ s. somateria mollissima. Lintu pesii vain meren rannikolla Porvoon saaristosta idässä Haukiputaan — Iin tienoille pohjoisessa, mutta tunnetaan kuulopuheelta monin paikoin sisämaassakin. Äänneasut: 1) *hahka* VarP (MerM Naa vain ♀; ♂ kalkas)-E SatP (Pori myös *ahka*) HämP UusI (Eli: *Len-tää kun h.*, pt. hädissään kiirehtivästä ihmisestä) PohE; 2) *hahà* Kalan TaiS; 3) *haahka* HämE UusI KarE (Joh myös *aahka*) PohE-K-P PerP LänP; 4) *hoahka*, *huahka* KarK-P SavE-P KesS | Syn.: **haahkatelkkä** *hahkatelkä* (mon. nom.) Kalan, *huahkatelekkä* Kuop SuonJ, *haahkatelkkä* HauP; kalkas

haahka² s. haarukkamainen lovi. *hoahka* 1. haarukka, jossa vinttikaivon selkäpuu liikkuu tukipylväässä. [Piiros!] Nil 2. ikkunan- tai ovenpielissä seinässä hirsien liitoksissa aukko, johon sovitetaan kara. [Piiros!] Nil 3. pyssyn lukon isossa jousessa rako, johon lukon ketju eli raksi liittyy. [Piiros!] *raksi oj jouseh hoahkassa*. Vie | Syn.: haahla, hahla, hahlo

haahla s. *haahla* KarE (UusVI myös *haalha*), *hoahla*, *huahla* KarK-P SavE-P KesS (ei Lau Mul Toi, joissa *hahla*; Lau sekä Leh myös harv. *haalha*), Joutsa PerM Kai. Yks. tai tav. vain mon. 1. padan tai muun keittoastian ripustin takkaliedellä, pistekodassa tai ulkosalla keitetäessä. Ainakin seur. tyypit olleet käytännössä: a) piirroksen [valok.: Lemi Juv Kiih Kong; tuššipiirros: Kong] mukainen; tehty kahdesta litteästä rautatangosta, toisessa koukku ylä-, toisessa alapäässä; yläkoukku kiinnitetään esim. savutorvessa olevaan orteen, alakoukkuun ripustetaan keittoastia; tankoja, joista toisessa on tav. 10-kunta hammas-ta, pitää lähekkäin kaksi rautasilmukkaa, niistä tav. ylempi nitattu jäykästi kiinni hampaalliseen tankoon niin, että hampaaton, yläkoukkuinen tanko mahtuu liikkumaan silmukan läpi; alasilmukka tav. nitattu hampaattoman tangon ala-

pään saranan tapaan liikkuvaksi, niin että se pääsee siirtymään alakoukkuisen tangon hampaiden välisestä kolosta toiseen; hampaiden varassa h:oja pidennetään tai lyhennetään, so. ripustettua astiaa alennetaan tai ylennetään. Tämä tyyppi yleinen eri tahoilla. Syn.: haakulat, haala, hahla, hahlo. b) rautarenkaita taottu ketju, jonka alapäässä rautakoukku: *Pata pantii huahloi kiehumaa*. Juv | *hoahlat* patavitjat. RisJ c) haahlaorresta riippuva puutanko, jossa allekkain reikiä; reikiin pujotettavaan rautakoukkuun ripustettiin pata. Sak | Reikien tilalla noin kyynärän pituudelta pykäliä. RanS d) puukoukku, yläpäästään yhdellä tai useammalla vitsarenkaalla haahlaorteen kiinnitetty. Sul Kars Nil e) pystysuoraan rautapatsaaseen (liedospatsas: Jaak) kiinnitetty, saranan tavoin liikkuva vaakasuora rautainen käsivarsi, alapuoleltaan vahvistettu vinolla, samaan patsaaseen varautuvalla rautatuella; patsaassa on allekkain hampaita tai kiintonaisia, solmumaisia rautarenkaita, joiden nojassa h:aa voidaan nostaa ja laskea; vaakasuoran käsivarren patsaanpuoleinen pää on nim. käyristetty puoliympyrämäiseksi kaareksi, joka kiertyy osittain patsaan ympäri, ja käsivarren tukiraudan alapää on haarukkamainen; käsivarren yläpinnassa on lovia padan sankaa varten. (Piiroksia: Muol ValJ Imp Jaak Kir Pari Ker.) Muol ValJ Koiv Jaak Kir MetP Pari Sor Imp Ker SavL. Syn.: haakki, keitinselkä, (k)raak(k)u, tantari, vink(k)a f) nuotiolla keitetäessä pataa kannattava puu, keitinselkä, esim. vaakasuoraan tai hiukan vinosti ylöspäin tuettu seiväs. PyhOI | pt.: *Koittle haahloi lähteissäis!* (Taianomainen tapa vaati aina jotakin asiaa toimittamaan lähtiessä koskettelemaan haahloja.) KanJ | Kun on oikein kiire, sanotaan: *tässä on ku harakka huahlossa!* Kiih | *keikkuu ku harakka huahlossa* touhuaa ylen kovasti. Juv | Kun esim. loinen tai palvelija käsketään koko-

naan talosta pois, hänelle voidaan sanoa: *lyöh huahlat selekkääs ja alam männä!* Nil 2. kulman muotoinen lovi seipään tai hirren päässä, esim. haarukkamainen kolo pönkän yläpäässä, jotta se paremmin pystyisi tukemaan heinähaasiaa; käpällys-nimisessä pyydyksessä terävälaitainen lovi, johon ketun käpälä painuu likistykseen; kahden ristikkäin x-kirjaimen muotoon pystytetyn satimentuen yläpäiden muodostama v-kirjaimen muotoinen kulmaus, jonka varaan satimenten selkoin asetetaan; syvennys kaivonvintin tai maston huipussa; kolo varsinkin puisen avaimen haittojen välissä. Kuhmo Nmes (haarukka) Valt (pykälä esim. hirren päässä) 3. pyssyn tähtäimen taempaan osaan kuuluva kolo, josta otetaan tähtäyspiste piipun suussa olevan jyvän avulla. Nmes PieJ Valt 4. Kun ruvetaan neulomaan kinnasta, pannaan lanka *huahlo'ilen* eli lanka *huahlo'itaan*, jotta saadaan kinnastikun silmään pujolettava pitkä lanka lyhyeksi vetoa varten. (Silti täytyy yhtä kinnasta neuloessa monesti jatkaa lankaa.) Lanka on siis *huahlo'illa* kolminkertaisena; yksinkertaista lankaa, jota tarvitaan neulottavalla kohdalla, saadaan siten, että *pohjukka* (ks. oheista kuvaal!) päästetään pois langan säiden välistä ja seuraava *huahla* pannaan pohjukaksi. → haahloa, neuloa. Kiih | → haahl|a, -o, hahl|a, -o

haahmaista v. *huahma'ista* tavoittaa hapuillen, esim. pimeässä kädellään tai haavilla. *no ehäj jos pahantekijäkkiit tulloo* (nim. varas) *ni joha se huahma'isoo ja aatteloo että mitähän tuossa nyt on.* KanN. Syn.: haamaista, hahmaista

haahmia v. *hoahmia* esim. puita syliinsä = kerätä paljon ja kiireesti. SaaJ | *Kyllähä se ihtellee tavarata huahmii* kokoaa, haalii, vaikka epärehellisesikin. Joutsa. Syn.: hahmia

haahmo s. 1. varjo. Sor Kest 2. kylmä tuuli. Linnunradan himmeät kohdat *ne ol ne pakka'iset ja lumehoahmot, ne hiuka vähä näytti niistä kohden tähdet näkyi-*

vät himmeästi. Lemi 3. muoto, ääripiirteet. KarE-K-P SavE-P KesS PohK-P. *Hänel on mummoon* (mummonsa) *h.* KanJ | *Siin ei uo ko ihmise hoahmo enneä jälel* keuhkotautisessa. Rautu | Esim. rakennus on vielä h:llaan, kun siitä vielä näkyy, mikä se on. Kars | *Vielä se vainoa ol hoahmollaan. Se on sinun hoahmoo näköisesi.* Piht | *On niil laihtunu ettei oo paljo muuta ku h. jälelä.* Kemi 4. kasvot; kasvojen ilmeet. Luult. Raamattuun (1 Moos. 4: 5, jossa on asu »hahmo») pohjautuvissa pt:issa, joissa on kysymys suuttujan ilmeiden äkillisestä muuttumisesta. UusI KarP SavE-P Kai PerP. *Ihmiin kun oikee suuttuu niin se on h:ltahkih pahan näköin.* Vla | *Mies suutt et muutt oikee huahmoose.* Juv 5. aave, haamu, etenkin ihmishahmoinen kummitus. Jaak Lip Kars Kivi 6. voimasanana: *Tuo hevosen huahmo* meni läpi aidasta, vaikka olin sitä vahvistanut. Kite 7. pt. »ei h:akaan» = ei ensinkään, ei mitään, esim. muista jostakin asiasta. Kont -nen a. *Isä om poikasek kans yhe huahmo'ine.* Juv. → haahmo 3

haahmotella v. suunnitella. *Mitäs siinä hoahmottelet?* voidaan kysyä esim. veneen tekijältä. Piht

haahmottaa v. häämöttää. *Sielt alkaa jo niiko jottai tuolt sumu seast h. näkyvii.* Koiv | *huahmottoa.* SavT | *Kuu huahmotti pileve ravosta.* Juv | Pyl

haahmu s. 1. hämy, hämötys. *jo om päivän h:a. jo päivän h:a näkky aamun koitto, ei aurinko.* Pud 2. *hoahmu* kylmä tuuli, kolkko tuulinen sää. *teä on nyt jo toine h., tänä syksyn. sillo usjest o kylmät h:t urvopäivä aikan. se piteä jonkiilaisia h:ja enneku se leht lähtyö kasvuhuse* ensi keväänä, enteistä päätellen. *se taitoa harventoa rukiitaki tällä'ne h.* kun on kylmää ja tuulista. Toruen: *noi alast* (vähissä vaatteissa) *tuluo mukomalla h:lla!* sateessa ja kylmässä tuullessa. *Siellä on nyt sellainen tuulen h. että. keväth:t ja* (myös) *ei ole hycät oraile. pohjah:t* pohjatuuliset kevät koleat. lu-

meh. lumituisku. Lemi | Keväisin, kun pelot ovat jo lumettomat, sattuu usein kylmiä pohjoistuulia, jotka vahingoittavat rukiin oraita; ne ovat *h:ja, h.-tuulia*. SavT | → haahmo 2 3. muoto, ääripiirteet. *se näytteä ninku* (kuun) *hoahmu ympäril vaikk olkuo alkukuukii* kuun ääriiviivat erottuvat jo silloin. *sille sikiälle tuluo jonkiüllaine kärmie hoahmu* jos nainen raskaana ollessaan säikähtää käärmettä. Lemi | *hoamottoo* — *jotta sieltä vähä hoahmu näkky*. Nil | Keskonen *se oli h:llaaj jo. kun se* (kuu) *koko h:n näyttää* alkukuussa näkyy joskus paitsi kirkasta kuun sirppiä myös himmeä koko haamu. Loitsusta: *minulla* (tietäjällä) *om musta muoto, h. haltian karvane. Ei ole h:o huoneestakkaa. pitäsi sitä h:o näyttää* ränsistynyttä kotaa, jotta vieras näkisi, millaisia kodat olivat ennen. *sanovat Rahkolaesvaenajan olevan tervaamassa kuuta; kun se näkky se h. siellä kuussa*. Pud 4. kalpea, kuihtunut ihmisolento. *meä en siin verta näht misseä, aivokoa* (= edes) *huulis, ei totta siint olt muuta ku hoahmu jäljellä*. Lemi | Laihtuneesta miehestä oli vain *Hoahmu jälelä*. Juv | *ei oom muuta kun h. jälellä* sairaasta. Pud 5. kasvat. Leikillinen naaman nimitys: *huahmu*. Lip 6. ilmeet, kasvojen, joskus muunkin ihon osan värisävy. *h. muuttu*. Säkk. Vrt. huomautusta haahmo 4 | *se* (kalma) *ottaa* (= tekee) *monev väriseksi, h:n eri väriseksi* sairaan kohdan ihosta. Pud 7. aave, haamu, vars. ihmishahmoinen kummitelija. KarE SavE-P HämI PohK. *niin on ihan kun kuollee h. kalpea ihminen*. Säkk | *Näin miä sen ruot-eukon huahmun joka tuli minule kummitelemaa*. SuomN | *hoahmun näen näin*. Nil 8. Ihmisen haukumanimitys. Mies, joka pelotteli tyttöjä lausuen heille hävyttömiä uhkauksia, *niihä se ol se-llaⁱne se:n ho-ahmu!* Laiha, heikkonäköinen mies kantoi selässään suuren jauhosäkin: *ei ois luult mukoma hoahmu vievä tuota*. Lemi 9. kuvitelma. *tyhjä hoahmu se oo väen!* Nil

-inen a. *iha ihmise hoahmuⁱne* ihmisen näköinen, esim. puupökelo hämärässä metsässä. PyhVI. Vrt. haahmu 3 **-llinen** n. *semmosta ihmisen haahmullista* veistettiin puuhun, kun joku oli sen lähelle tapaturmaisesti kuollut. Pud

haahmuilla v. haalia kokoon, olla hommassa. *Hoahmuiluo siellä teällä*. Lemi

haahmuta v. 1. käyttäytyä kummituksen tavoin. *paiⁱ naise voattiet peällä ja hoahmuis sen näköⁱsest kävel* hupsu mies. Lemi 2. ahmia, hamuta itselleen. Muutamat ahnehtijat pidoissa kasaavat liiaksi ruokaa eteensä: *se* (muod. subj.) *piteä hoahmuama nii ju:lmast*. Lemi

haahmuttaa v. häämöttää. Pud

haahottaa v. deskr. hätäillen, harkitsemattomasti liikkua tai tehdä. Lapu | *Suutari Viljo kävellä hoahottaa*. Kars | kulkea esim. kädet levällään ja päällystakin napit auki. Perh | *tuossa se h. kartanolla hevonen kuljeksi*. Vim

***haama** s. vaill. 1. *Ei se* (talo) *ollenkaa ollus sen haamaakaa* sen kaltainenkaan kuin eräs toinen rakennus. Hol 2. pt.: »ei huumaa (eikä) h:a» = ei yhtään mitään. *ei laitumist tuh huumaa h:a, kasvaa paljast katajaa*. Lam | *sano ettei hää tiijäs siihe huamoo eikä huamoo. ei olt huamoo eikä huamoo siinä jutussa* perää. Juv

haamahdella v. *Niin se minusta hoamahteli että sen näkönen hän oli* sanotaan jostakusta, jota yritetään ulkomuodolta tuntea. Pal Puo Hyr

haamailla v. 1. hapuilla, tavoitella, yrittää, suunnitella. Änkkäkielinen kulkumies on jotain pyytäessään käyttänyt käsittämätöntä sanaa; tällöin arvellään: *huamailookoha se nyt venettä vai?* Juv | *Mittee sinä huamaillet?* — *Töppösiäⁱä etin. Nytkö sinä vasta huamaillet mehtään lähtöö;* Antti lähti jo korkeella puhteella. PieV | *Vasta sittä kum muut jo oli männeet alako huammaalla jotta kenenkä kansa hiän lähtöö*. PieJ | *Haamailin minäkin sinne lähtyvä vain se jäi siksee*.

PyhJ | *Alako nyt vasta h. kun toinen om mennyj jo ammon aikoja.* HaaJ | *Näyttää että tänne sen tekis mieli, vai mitä se tuola tien haarasa haamaillee?* Viha 2. kahmia itselleen, ahnehtia. *huamaillla.* Sak 3. muistella hämărăsti. Piip | *Kyllä se haamaili siinä kauvan mutta viimein muisti.* Perh | *Kyllä minä vähän haamailen että niin se piti olla.* HauP 4. aavistella, luulla, arvella. Puo | *oli yksi ukko ruvenna hoamailemaan että viipyjät ehkä olivat eksyneet.* Sot

haamaista v. siepata, kahmaista, ahmaista; kähveltää. *hää haamas siihen kiine.* Pern | *huamas (tavoitti) käillää mut eihä tuo uskaltana oikee tarttua.* *Mieromummo huamas männessä kiämit vistin penkiltä »pyyhkäisi», vei.* Juv | *Tahto huamasta kaikki.* Iis | *syödä suun täydeltä, kahmaista kourillaan.* *Viitake huamasoo esiä ikäänkuin kahmaisten katkaisee.* *Hoamasoo kiinni jostakin käsin.* SaaJ | *Hevone hoamas hampaillaa kiini taki lahvista.* Kars | *Minäpäs huamasen vielä vähän nuita risuja syltiin.* *Minä huamasen tehdä vielä tuossa vähän enne poislähtöö tehdä kahmaisen kiireesti.* Konn

haamake s. *huamakek* Kun vaatteesta lähtee väri, se (vaate) *muuttuu semmoiseksi huamakkeeks.* Laihtunut ja kalvistunut *emäntä se om männys semmoiseksi huamakkeeks.* Kiih

haamakka a. I. harmaa, kalpeaväriinen; epäselvästi näkyvä, hämără. *huamakka* likaisen vaalea, vanhuudenkalpea esim. ihmisen ihon väristä. Ilo | *Nii (oli) usmoo niitula että hyvi huamakast vaa näky että ol sielä hevone.* Juv 2. epäselvä, epävarma, epäilyttävä, outo. *Kyl ol siit (sitten) huamakata pysyvä tielä ku ol pimnee ku säkissä.* *Huamakata se o tullooko siitä ennee työmiestä ku käs katkes.* *Minusta näöt vähä huamakalta tokko hevone ennee piäsöö avannosta jääle.* *Ompa vähä huamakata lähteet tuntematomile teile.* *Ruppeisko tuo Teittiläine takkuuse? — Ompa huamakata!* Juv | *Se-u hyvi huamakkaa pakeneva hevose kiinni-*

suanti laitumelta muute kun nuoralla. *Huamakkaa ja harmoon kirjavoos se-u jos täällä hevosella sais jääpalat avannosta ylös jälle.* Ker

haamakoitua v. kalveta. *Päivä salo alako tuntuva ja tähet rupeš huamakoe-tumaa.* Juv | *Mies oli ennen verevä, mutta nyt se-un jo äijän huamakoitunna.* Ilo

haamanni s. kummallisesti pukeutunut, kalpea tai muuten oudon näköinen ihminen. SatP PohE. *Sää olet ninko mikäkin h. sej jakun kans.* *Mikäs h. tuult tulee?* Nak | *naurettava, huonopukuinen ihminen.* Pori | *kalpea, laiha ihminen.* *min-olin punaanej ja lihava, n-oli toiset sellaaasia h:a.* Nmo | *Viluissaan värjötävälle ja kasvoiltaankin harmaan näköiselle voidaan sanoa: Pue verhoja ylles kun oot niinku mikäkin h. Siit on tullu imhellinen (kamala) h. yhtäkkiä laihtuneesta ihmisestä.* Laih

haamari s. hamuaja, kahmija. *hoamar* on esim. henkilö, joka marjassa oltaessa ahnehtii marjat toisten edestä. PyhVI Sak | *Sie uot koko hoamar, sie ottaist hoamertaist vaik kaik ko saist.* Vuo-Mii | *jo on hoamari tuo tyttö hamuilee kaikkea.* Kaj

haamata v. hamuilla. *minä koitteli haamasi.* Sod

haamatella v. haparoida, tapaila; haaveilla; hoippua; kummitella. (»Merkitystä vaikea sanoa täsmälleen.») *Mitteehä se tuo Lieppo tuas huamattelloo, vissiinnii jottai suahaksee?* *tapailee, hapuillen kuljeksii.* *Em minä mittää mahottomija huomattele, enkä ou vielä hautuumuasta karana.* Juv

haamatti s. I. hahmo, ääripiirteet. *Kyllä siinä jo se hoamatti on, että näkee, mikä esine siitä tulee.* Uur 2. äly. Joutsa KorL | *Oli sillä sen verran hoamattia että osas tulla kotia oli sen verran järjissään.* Jäms

haamea a. I. kalpea, valju; himmeä, häämöttävä. *on niinkuh häovasta nostettu, niih hoammeen näköne. se oh hoammeeta se näkö huonosilmäisellä pi-*

meässä. Maan | Pimeällä pihalla näkyy jotain h:ta, häämöttää. TuuN | Lai-measta, vaaleasta väristä puh., esim. haalistuneen vaatteen, miedon kahviliemen. Kest 2. epävarma. *ompa se niih hoämmeeta soapko sitä eli' ei.* Maan.

haamehtia v. *hoamehtii(k)*. *näötteleittyhään se (maanhaltija) immèise hoamussa; mitähääh hänessä toas hoamehtinnoo.* Juuk

haamertaa v. kahmia, haalia, ahmia. *hoamertoa* syödä ahneesti, koota kiihkeästi itselleen. Sak | *Hiä ottais hoamer-tais vaik kaik ku sais.* Vuo-Mii | Esim. lehmä h., kun se hamuaa ruohikossa ympäriltään suuhunsa mahdollisimman paljon kerralla. Tyrö

haamettua v. 1. kalveta, muuttua haamun kaltaiseksi. *huamettuu* Kir | *Kyllä se alako jo huamettuu* vuoden haudassa ollut ruumis. Lip 2. himmetä. *Kupari on haamettunu.* Kest

haami s. haavi, pieni varrellinen lippo, vanne puun oksista väännetty, varsi saman puun runkoa. InkV. H:lla otetaan kaloja peremitasta (pitkästäsiimasta); myös nuotan perästä, milloin saalis on runsas, hailit poistetaan h:lla. Kall, → piirros. *kaks miestä visataa kallaa h:nkaa sinne koparoo* lumeen tehtyyn kalakuoppaan. Rop

haamia v. 1. hapuilla, tavoittaa käsin; ottaa kiinni, tarttua (trans.). *Haami* ottaa käsin kiinni. Muurl | Sokkoleikissä sokon täytyy *haamii*. *Haami vähä käsilläs että pääset tänne!* (kehotus uijalle). Suu | *Elä hoami joka tyttövä!* yritä haililla. Juv | *siellä pimmeessä hoamii heiniä.* Maan | *aena se oes hoamimassa toesie käymässä käsiksi. lammaSPAEMENTA hoamittiin tukasta.* Kong | kuv.: *ne hoamii sej jälestä ja teköö lapset koettavat matkia vanhempien toimia.* Ver 2. haalia kokoon, ahnehtia. *Haami* esim. suuhunsa ruokaa, marjoja astiaansa. Kis | *tehäh hoamii niitä tötetä ite. kerätäh hoamii.* Maan | *Se koittaa h. toisten eestä kaikki marijat.* Perh | *hoamii kaikki et-*

teesä. Kong | *Hoamii kourillaan* niin paljon kuin ehtii. SaaJ 3. huiskia, hosua, tehdä huitoen, huolimattomasti. *se ol ku' näötöskappalek kum minu' äetiin hoami tällä läella (näyttää) kun se karpäsijä hummuuttel. sellaeseks niittech hoami että eläväesiä jeap jällele pystyjä heiniä. eloja kootah hoami pelloita. kan-ku' kuttooh hoamii eikä mittääv virhiä kato. moalatah hoami, tul väläkkypäetä lattijaan jäi maalaamattomia kohtia. se kuj juostah hoami sinne huono juoksija. kyllä se tehäh hoamii muttei kunnolliseks tiem mittään työtä.* Maan 4. muistella hämărăsti, koettaa palauttaa mieleensä. *Nyt se vissii huamii jottai sellasta tuotatuota hontoukkoo* erästä kivityöasetta kuvailien muistelee. Juv | *se huam sitä, voan se-i tiennä vissiin* oli muistavinaan. *min en ollu seekker' voam minä hoamin. sitähän se niäs minunnii puhein huamii.* Ver 5. arvella, luulla, epäillä joksikin. *sitä hoamitaan sel lapseks* sen miehen pojaksi. Kong

haamiainen s. tav. mon. ?yksil.; jokin mytologinen olento. Ruumiin kantaja *ei kättä olès saanu* (kanto-)rihman ympärrik kiertää, muuten *ne haamiaisets painavat.* KaiJ

haamiella v. hapuilla. InkV *haami,ella.* Kall

haamikoida v. 1. tavoitella, yrittää tehdä. *tää* (Kaisan puntari) *on näula-puntarista vuav vähä huamiköitu,* nim. naulanpaino-merkit asetettu vain osapuulleen. Kiih | *Yrittihä se huamikoija sinneppäi mut ei se löytänä tietä eikä piässynä perile.* Juv 2. mielessään hämărăsti hahmotella; arvailla. *Huamikoepha ne lapset kaekellaesta tehäksee sit ku isoks tulloovat. Niihän ne o huamikoena että tuolla päe sem pitäs kirkon ollat tästä meijäm paekalta kahtoe. Sinnep päehä minnäes sitä asijata huamikoe.* Juva | *Osasiko hän vastata kysymysiisi? — Ka huamikoi se kutakuinnii sinneppäin.* Ilo

haamiloida v. 1. tavoittaa, tapailta,

yrittää. Mitä tuo nainen tuolla tienhaarassa empii, kun ei näy osaavan lähteä mihinkään suuntaan? — *Tännehän tuo haamiloinee. Lukemistahan se* (lapsi) *jo siinä haamilo* — *ei tuosta taija tulla vielä tolokkua. Viha* | *jo se käsistään vähä hoamiloepi* yrittää tehdä jotakin. *sinnep päen se jo hoamiloepi. Puo 2.* muistella hämărăsti. *Haamilo* (impf.) *Kest* | *Partasel leski . . . sitä minä vähä haamiloen että se oli Lammilla. Uta* | *Haamiloipi* muistelee epävarmasti. *Rants* | *sitä se poeka jo vähän hoamilo* siihen suuntaan osasi suunnilleen esittää asian niin kuin oli kuullut kylässä. *Puo*

haamio s. *Oli tuosta vähä haamiua jälelä* tuhriutuneesta ja kuluneesta kuvasta erotti hahmon mutta ei yksityispiirteitä. *Kemi* | *kyllä se on neäs samoa hoamioo* samaan suuntaan kävivät täällä asiat kuin Suomessa. *Ver*

haamisko s. Töllistelijästä moittivasti: *Siinä se nyt seisuu huamottaa kun min huamisko. Ilo* | *Huamisko. Ihmisen hauk-* kumasana, = tollisko, tottero. *KorS*

haamistella v. *Mäne mäne eläkä . . . hoamistele* sanotaan, jos toinen vielä empii lähtiessään jonnekin. *KorS* | arvella tjs. *hoamailla ja hoamistella. Puo.* → haamailla 4

haamistua v. *huamisittuu(k)* haalistua (väristä). Nykyiset ostovärit ovat huonoja, niillä värjätty kangas *sil keritoo huamisittuu. Kiih*

haamo s. *VarE-P KarE-K-P SavE PohE-K PerP LänP 1.* varjo; peilikuva, kuva. *auringon, kuutamon h.* varjo, joka syntyy auringon, kuun paistaessa. *h. näkky peilil läpi. Vit* | . . . *tullak kathon että hän näyttää haamo tietäjä tuntematoman varkaan kuvan viinasta. AHär 2.* hahmo, ääripiirteet, muoto, ulkonäkö. *Haltti tul vanha ämmä h:s. Kalan* | *Ol nii isäs muatone, mnä tunsi vaa siit vanhast h:st* tunsin pojan isänsä näköisyydestä. | Ränсистyneessä talossa on vielä jokin *huanes h:llansa* koossa, hahmoltaan, vaikka luhistumassa. *Laih* | *Reki*

on vielä h:llansa vaikka siitä on jo moni osa rikki. *YHär* | *Kyllä se saa sen h:lleen piirrettävän esineen kuvan. Keskosen* syntyessä *tuli vettä kaks isoja kiuluja ja teelmys* (sikiö) *tuli perästä, h:lla se oli. vähin se* (haltijaolento) *oli ihmise h:s ja vähin se oli tappuraluutaane. AHär* | *S-oon piru joka kulkoo kuallusen h:s. Vähä haamua hänestä näin. Ei siit oo enää kun vähä haamua jäljellä* lahonneesta rakennuksesta. *Laih* | *Kun esim. jonkin kylmän huoneen »piiruvärkki» on pantu kokoon, se on h:llaan. HaaV* | *sillä on h. muuttunu* arkussa makaavalla vainajalla. *Vit 3.* riutunut olento, kulu- nut tai ränсистynyt esine. *Oles snä jo laehtun ete olk kom paljas haam jälil. PyhM* | *Voi minkälainen huamo on . . . ukko, ei oo kun luu ja nahka jälellä. Lip* | *ei o haamuakaaj jäljellä* kuluneesta vaatteesta. *aijah h.* huono aita. *AHär* | *kyllä se oj jo koko h.* sairas huononäköinen. *Sod 4.* naama. Ivaten kiu- kuissaanolijalle: *on kaunis sulla h:kin nyt!* *Vit 5.* ilme(et). Loppuaan odotta- van sairaan kasvoilla voi olla kuole- man h. *Lait* | *Oikeen s-oli h:ltakin kamalan näköönen. Laih 6.* haamuolento, aave. *SuomJ* | *Eukko säikähti hämä-* rissä omituisen muotoista katajaa ja selitti myöhemmin: *mie luulin sitä h:ks. Kive* | *sen h. se oli sen vainajan haamu,* joka kummitteli. *Vit -lauta s. 1.* naama. *haamlaut. Raum 2.* Sairaudesta kal- peaksi ja huonoksi käyneestä sanotaan: *Niin se on menny huanoksi että aivan se on kun h. AHär YHär -taulu s.* naa- ma. leik. *Eura Aur*

haamolainen s. kirosana: *Voi hua-* molainen! *Kurk*

haamota v. 1. ahnehtia. *Miska haa-* mos puuria kuphiisa enemmän ku jaksoo syärä. *Laih* | haalia, koota ahnaasti. *Isok 2.* tavoittaa, hapuilla kiinni. *Mie haa-* moan kiini tytärtä neitoa. *Vit 3.* deskr.: *Katto¹ nyk ku haamoaa tulla taas hiljaa,* salaa yrittää tulla. *Vit*

haamotella v. hämöttää, väikkyä.

min e oekeem muistas sitä, se ku (sen kuin) vähäh huamottelloo muistissän.
KanN

haamottaa v. yl. muualla paitsi ehkä SatP HämE, joista vain ani harva tieto, ja Ver, josta ei tietoa. I. hämöttää, näkyä epäselvästi. *Siel haamotta joku laiv kaukana merellä.* Pern | *Kyl siält jotta haamotta.* Hali | *Keväällä Hiukan viäl h. lunta tualt metän syrjäst.* KosTl | *Taivaan rannalta h. ninko valuvaara.* Kok | *Sumun läpi alkoi ranta h. Tei | jo vähä h. alkaa hämărăsti näkyä.* Hat | *Mikäs talo se tualt kaukaant h.?* Kym | *ilmoavaste hoamoitti et siin seisuo ihmine, todellisuudessa pellolla oli kaalipantio.* Lemi | *Päivä h. jo.* Joh | *Päivä alkoa hoamottoa.* Jaak | *Pimeällä tiellä musta huamottaa äiva' ei'ssä valakkeem piällä valkoisen päällä.* Kiih | *Niin oli pimie, vähäsen vain päivä huamotti.* KorS | *pikka'seh huamotti pilevel lävitet tuo kuun kanta.* KanN | *siinä vielä huamottaa suksej jälet vähän näkyy.* *Huamottaa vähän tuo puu järven pohjasta.* Juv | *Päivän koitto huamottaa talviaamuna.* SuomN | *huamo'ttoo näkyä himmeästi.* Nil | *Ol nii usmoa että vähä voa hoamotti toinen kylä.* Kars | *Tuola taivaan rannalla h. niin ku savuva vai mitä häivää se lie.* Äht | *on niin sumulla jotta tualta pikkuse h. talo.* Nmo | *Paikkakunnan yli lentänyt kone Pikkuusev viälä taivharannasta h.* Laih | *Päivä jo haamotti.* Isok | *päivä sielä jo h. hämärtää.* Niv | *Esim. melkein sokealle ympäristö vain haamoittaa.* Tyrö 2. olla kuin haamu, käyttäytyä kuin aave. Kuolemaisillaan oleva *Potilas voan olla hoamottoa.* Jaak | *Seistah huamotook. Kun mänin pimeellä pihallen nin mikä huamottaja lies seissut seinee vasten — tais ollas se ruotukko joka vasta kuol.* Töllistelijästä moittivasti: *Seisuu huamottaa kun min huamisko.* Ilo | *Jos joku »seisoo niinkuin tarhapöllö», sanotaan: Huamottaa.* KorS | *mikä kumma siellä näkky, huamottaa, se nyt ei ou' oiva eläjä jotain valkoista*

näkyi naapurissa liikkuvan. Sairasta lammasta etsittiin; se löytyi aidan viereltä, jossa se *seista huamotti huonona.* Kaatumatautisella kohtauksen saadesaan *sill ol semmoⁱnen tapa kun immei'ssii näki se kohti tullah huamotti jotta kiinni' ois puuttuⁿna.* Kiih | *Laiha ja kalpea ihminen seisoo huamottaa.* Kont | *Ihan on jo kuoleman kuva, ei kun luut ja nahka huamottaa jälellä.* Lip | *seistah hoamottaa laiha, kalpea ihminen. seisal- laah hoamottaa.* Maan | *ol niin sekkeässä (sää selkeänä) ja ne tul' hoamotti siellä pellolla aaveet.* Viit | *Uh kun säikähin kun tuolla lailla tulla h.!* Kemp | pt.: *Hoamottaa kun kalamalaenen.* Kuhmo | *Siellä se mennä hoamottaa mökin akka.* Pal

haamotti s. KanN 1. *Minä toen vähän ninku nähtäväks sitä huamottija.* Tuotiin pieni kankaan mallitilkku. 2. *Tokkos tuo ties tuosta (asiasta) huamottija mittää? Ollah huamotilla vähän perillä (asiasta).*

haamu s. I. varjo. harv. *minä polkäsin kerran omaa h:ani nin että.* Hat | *huamu varjo, kuvain päivänpaisteessa tai kuumtamossa.* Ilo 2. a) peilikuva. *o nii suur peil et nähè kokò h:s.* PyhR | *Siält näe (näet) h:s kuvastimesta.* SuomJ | *virsikirjat pantii ja peili (painajaisen vaivaa- man lehmän selkään kiinni yöksi) ni ko tul' piru ja näk hoamuuse, niin säikähti ja pakeni.* Sak b) plastillinen kuva. *ei siinä ruumista ollus vam pölökkyvä ne pesi vaekka siinä ruummiin hoamu oli — se-uli Erkki (tietäjäuikko) vienys sen ruummiin.* Sot | *Nukkea, joka ristiäisten ajaksi pantiin tyhjään kätkeyeen, sanottiin lapsen hoamuksi.* Ver 3. hämötys, valohämy. harv. *Aamuruskon h. alako koittaa.* HaaJ 4. kylmä tuuli. *H:t maan paljaana ollessa keväällä lämpimien ilmojen jälkeen tulevat kylmät tuulet pakassäällä.* *Kevääl käyp kylmä h.* Vla | *enne ain sanoit vanhat keväil kun näin-ikeä kylmiä hoamuja ol, Mikko ja Vappu tappeluot.* Lemi | pt.: *ne tavoⁱtti pohja-*

tuulen hoamua tavoittivat tyhjää, nim. pojat pyrkiessään tytön luo, jos eivät päässeet. Ver 5. a) hahmo, yleispiirteet. *vaikk arkk ol jo läpitte mārāntyn ni see ol h:sas viäl.* Myn | *Ei se ol enä ko vähä h:sas vaatekappale, joka on hajoamaisillaan.* Hin | *Kuu näyttä h:s kun esim. puolikuun aikana muukin osa kuuta hämmöttää himmeästi.* PyhM | *On sil vähä ihmise h. kuvalla, sikiöllä, kaukanakulijalla.* Hali | *Se tekkee rekkee ja se ooli (l) vähä h:sas jo.* Lie | *kyl se oja h. tuntus vähä viäl näkyi vähän ojan jälkeä.* SuomJ | *Sysimiilussa välliin on ko avvaa sillai että om puut vallan h:sa (koossa, ehyen ja luonnollisen näköisiä) ja sitten ne kajjoo hiiliksi. jottair räippää ja olkia mitä hānneem pantiin (sudenkuopan päälle peitoksi) että se vähä h:sa oli.* Vam | *Pekka oli kiireellä tehnyt puutarhan aidan: se on köttäyttännä vuan kuhan ov vuan suanna huamulleen hahmolleen, sinne päin.* Kiih | *Eikös ne nii sano että se om paharetkinen kuu joka kerrassa (jo uutenukuuna) huamusana näyttää? koko pyöreän hahmonsa.* KanN | *Näky vähä tie huamuva tietä hämmötti vähän (sen oltua kauan käyttämättä).* Pahantekijän selville saamiseksi tietäjällä pitää olla pirtua: *se muu viina se vuahtee, se-i näyttäk ku se huamu (etsityn henkilön ääripiirteet) mut ku o pirtuva se-i vuahteej ja se näyttää seleväst.* Juv | *Rakenteilla oleva kirkko ol jo täövvellä huamalla, sisustus vain puuttui.* Nil | *kyllä se (puolivalmis työ) siinä hoamussa jo om mutta vielä se on keske.* Kong | *on ne viälä vähä h:a jotta ne viälä tuntoo vanhat kuluneet housut sen verran muodossaan. kyllä siälä (metsässä) viälä tiä-h. näkyy.* Nmo | *alakkaa se (uudisrakennus) ollaj jo h:llaa. ku se arkku aukastiin niiv vielä se (ruumis) oli h:llaa.* Niv | *Ompa pojan kirvesvarren teelmä jo vähän h:lhan.* Kaus | *Koko h:sa näkyy kuu joskus aivan ensi vuorokausinaan.* Viha | *Oli niim paksu sumu ettei näkynyk kuv vähä h:va talosta.* OulS | *Rukkiijjyvä oj*

jo täövvellä h:lla. Pakkaset tullee: uusi kuu ja kuu h. näky kahev vuorokaovvev vanahana. Uta | *hiilen kuvatus se ei laho (maassa), se pyssyy hoamallaan vaekka se os kuin kauvon. kuu hoamallaan paes-taa kun uudenkuun aikana pimeäkin osa kuun kehää hämmöttää.* Kaj | *jos siinä (keskosessa) nyj joku h. on niin sitä ne nyk kyllä mainittevah rikheiksi.* Rov | *Jotaki elläimen h:a siinä näyttää olevan epäselvässä kuvassa.* Kemi | *Metsään mädänneessä ruumiissa oli jäljellä vain miehen h.* Tyrö b) merkitykseen a) läheisesti liittyen puhuttaessa jostakin, mikä on kulumalla tai muuten rappeutumalla menettänyt alkuperäistä näköään, mutta säilyttänyt ääripiirteensä; yl. kaikkialla. *Paljas h. vaan on jäljellä kauan sairastaneesta.* KostI | *Joutuukohan E. sotaväkeen, vaikka potee keuhkotautia? — mihēs semmonem mennee ko vallan kuitti oj jo semmone h.!* Vam | *No jo ol laihtunna ettei ollut kun huamu jälellä koko immeisessä.* Ilo | *Vaatteesta, joka on vanha ja kulunut mutta ei välttämättä reikäinen, Ei ole kun hoamu tähennä.* Son | *siin om portih hoamu 'enneä. ohan stä hoamu vielä jälellä vanhaa villanuttua.* Kong | *Siinä on jälellä pelekkä hoamu ja isot silimät laihtuneessa sairaassa.* Kars | *ei siin ok kuv vähä aira h:a särkymäisillään olevassa aidassa.* AHär | *Ei ook ku h. entisestä, kuinkahan kaovav vielä elänee?* Uta | *Surkastuneesta ihmisestä: Ei ollut kun h. entisestä.* Rants | *Mikon hevosesta ei ollut jälellä muuta kun hoamu, niin oli laihtunut.* Pal | *ēipä ous siihenkään muuta kuh hoamu jeäny huonoon sairaaseen.* Kuhmo | *sill ei olē h:akhan ennää jäljelä sairaalla.* Vit | *se on kul laeha hoamu.* Ver 6. Kohdan 5 merkityksiin läheisesti liittyen = vi-la(hd)us, häivähdys, kuv. vähäinen tieto; usein kielt. ilmauksissa. *Vähä h:uu siit viäl nävyi.* Luv Kiuk | *Ei ol h:ka jälil äne ei vähääkään.* Em mää ol hene h:tas nähñ en vilaustakaan hänestä. Hali | *kyl hä nii menn-et haam vaa nökys.* Pern |

Poika sanò että oli kovà halù korttia pelàtam mutta aina ko hãm mun h:nin näki ni hãm menì aina pakkoo kun vain vilaukseltakin näki minut. Vam | *Suvun h:a* vähän sukua (hän on minulle). Jok | *En saanu kalan h:uu eres tänäin* en yhtään kalaa. Asko | *Ei ollut asiella vielä huamuuki* ei alkuakaan. KorS | *Saitko mitään?* — *En huamuukaik!* en mitään. Ilo | *Ei h:akaan mitään tietoa asiasta.* HauP 7. muoto, ulkonäkö, kaltaisuus. *tultti vähä kamàlas h:s kotti mut kyl täält äkkilährent saatti*, hulluttelevista lapsista puh. Myn | *Tul vähä kamala h:n kans pahan näköisenä.* TaiS | *Se poika on isänsä h.* aivan isänsä näköinen. Somero | *Pelto tuli huonosti muokatuksi, joten se kyntöturve oli semmosesa h:sa ettei se (kosteus) ottanus siihe* semmoisen muotoisena, so. ehyenä. Vam | *Mies oli yhä laihtunut: se ol' ollu' 'yhäk kuiveman näkö'neh huamusitaan. sehän ilim-mäutu unissa täyövellisessä huamuissaan, niinku' 'elläissäänni' 'ol.* Kiih | *äevan semmo'sessa hoamussa tuli hakkii, viho'l-liseh hoamussa* paholaisen muotoisena. *ei oo' 'ennee entisessä hoamuissaan (entisensä näköinen), pões muuttuu* kuolee. Juuk | *Täövellä huamullaan olevia, so. jo täyteen muotoonsa kehittyneitä koivunlehtiä riivitään* keväällä kuivatettaviksi. Nmes | *Minä laetan nuoran kaolaen ni nähää missä huamussa piru tulloo,* repliikki sadusta. KanN | *'s-ei olt muuttana mikskää huamuvaa,* vaan esiintyi kummituksena aivan saman näköisenä kuin oli ollut eläessään. *jos se (näyttäytynyt haltijaolento) tuntemattoma huamussa ol' (olisi ollut), tokko os lyömätäj jänä,* mutta kun oli näkijän oman pojan muotoinen, hän ei uskaltanut lyödä. *millo ihmishuamussa millo minnäi kummitus oli nähty.* Kuolleen ympärillä aittassa vilisi rottia: *rota huamussaha ne kulokivat mut ehä ne olt ku iha pirusa.* Juv | *Iha entisessä huamussaa entisensä näköisenä.* Hir | *Siinä pojassa on äevan isävaenoosa hoamu.* Son | *Elävässä ho-*

mussa kuul tulova vainaja, sen näköisenä kuin oli eläessään. *ol täövässä hoamussa* emäntä, istui aivan näköisenään omissa hautajaisissaan ruokapöydässä. Kong | *Onha se hoamu vielä mielessäh.* Jossakin on jonkun *hoamu* ulkonäkö. SaaJ | *Pojat takkus (pieksivät) minuh hattuni aivam pois entisestä h:staa.* Perh | *Hukkunut ihminen oli löydettyessä h:llaan,* niin että hänet tunnettiin. *oot sinäki aiva h:llas pysyny,* sanotaan tuttavalle, jota ei ole pitkiin aikoihin nähty mutta joka kuitenkin tunnetaan. Niv | *se tuli aivan sen h:lla* erään emännän näköisenä, kummitus. Lim | *Ihanhan toa on hoamullaan tuossa kuvassa* näköisenään. Pal | *Elävällä hoamalla* elävän näköisenä, ilmestyi kummitus. RisJ | *»Manolaiset»* kulkevat *aivan yhelä h:la* aina saman näköisinä. Rov | *hällä jäi miehe h:ki muistho,* kun oli tehnyt taikaa ja näki sen jälkeen unessa sulhasensa. Sod | *ei sunkhan niilä manälaisilla minkhällaista h:a olèkhan* muuta ku semmoista höyryä net oon ja keijavat niinku aalto. metton *h:ssa* kuuluvat haltijat esiintyvän. Vit | *se kulki samàla h:la kuolemansa jälkhin ku elläissänsä. kuolheen h:la liikkuu.* Jäl 8. kasvot, kasvojen piirteet tai värisävy. *om mun silmisäni sen h. viäl* muistan kasvopiirteet. Pöy | *Kualeman h. kasvoilla.* Pori | *sill ol' niim paha hoamu. het' sillää* silläkin, vihasella ihmisellä. Viit | *Tuli ko paholaisen h:sa* kasvot vihasen näköisinä. Käl | *Se tuli niiv vihasella h:lla* että mikä hällä liä' ollu. Lim | *Kuolleen hoamu* on kasvoilla potilaalla, jonka loppu lähenee. *Hoamu karahti punaseksi* kasvot punastuivat. Puo | *kyllä mie sitä väylältä kaukaa tunneskelin* että *Matias se oon* mutta *h:a en saat-tanu erottaa.* Vit | *ei olè ennää hänèn ommaa h:akhàn,* kyllä se on tauti muuttanut kasuvet. Tär | *Ilmaus »h. muuttui» yms. lienee ainakin osittain Raamatun vaikutusta (1 Moos. 4: 5); vrt. hahmo 4. Sen oikein h. muuttui.* Nak | *Kyl se on niin h:ltaankin muuttunt.* Joh | *òekee se*

huamusem muuttaa ku se ruppee torumaa. Juv | *Se-i saes ku se suuttuu ni se-i saes muuttoo yhtääh huamuvaa, sellaeene hengemmies ku on.* KanN | *se niim punestuu ett aiva h. muuttuu (impf.).* AHär | *Se tuli oikein h. muutuksissa.* Piip | *mu h:ni aivam muuttu.* Lim | *Kylläpä ukolla hoamu muuttu kün kirves kävi jalakaan.* Pal | *Hoamu muutuksissa hämmästyneenä ilmeiltään.* Puo | *vam mult oli hoamu muuttunna säikähdyksestä, kun koskessa veneeseen hulmahti vettä laidan täydeltä.* SuoS | *H. muuttuu vihasuessa.* Karunki 9. kunto, kunnossaolo. *no empä minä jaksakkaan niinkun täövässä hoamussa ollessan,* sanoi vanhus. *se ov vielä hoamussaan hyvissä ruumiivoimissa.* Maan | *ollah hoamullaan kunnossa.* Kiur | *on ne sikseev vielä hoamussaav väekka ovat jo parkymmentä vuotta vanahoja, kahvikupit.* Kong | *Kyllä se Antto on vielä h:ssaan vaikka on jo ikämies.* Vim | *Jos se mies ois vielä vanhassa h:ssaan niin se sais suuria aikaa.* Perh | *Vanha Heinähäkki näötti oleva h:llaav vain kun nostir reellen niin siihempä se levesi.* Uta 10. aave, nimenomaan ihmishahmoinen, kummitteleva vainaja. yl. kaikkialla, mutta paikoin ilmoitetaan aidommaksi jokin hm:llinen asu → ha(a)hm|o, -u. *haamussi ja aavessi hän usko.* Myn | *Ei ols senkä haoras hyvä olk kosk mnää näi häne h:s.* Lait | *Näk siäl kuallua h.* TaiS | *Hä näk mätäs (metssä) simmose valkose h. mut ku hä rupes siunama ni se telaus katosi. Olek se sää taik su h:s?* Hali | *Ko se h. tuli sihe viiren askelan päähää ni se katos ko kaste.* Paat | *Sen h. tuli yälä tuppaa ja veeti(!) kelloo.* Lie | *Mies kulki yöllä klo 12:n ja 1:n välillä kirkkotarhan ohitse ja huusi portista: Hyvä huament kaik kristity ja kastetu! — Sillo nousi ilmaa mustanas h:i ja kyseli: entäs mei, entäs mei?* Kiika | *Sen h. nähtii jälkeen kualema ussein kotonurkis.* Nak | *Pahhain ihmisten h:ja enämpi nährään.* Kok | *on niinku h. sanotaan kalpeasta, kuihtuneesta ihmi-*

sestä. HämK | *H:ja kävelee.* Hauh Van | *ei h:p plinttaak korvallep paitti puhuu nekyllä kun puhuttaa niitä.* Hat | *En tiedä olik siin siit h. vai olik siin oikeen ilmovento minkä yöllä näin.* Kym | *Huamuloitak hänessä lienöö vai mitä mut ei se hevoine ova hirviis männä etteepäi.* Pari | *Nii se on ku hoamu ikkeä, laiha ja kalvokka.* Kurk | *vielä se tok kuolttuusak käyp kummittelemassa. (Mikä?) se ihan sen huamu kävèllöö.* Kiih | *huamu.* Oman h:nsa näkeminen tiesi hyvää. Juv | *Säikäin kovasti, ol ihan lyht puota kun luulin katajapehkoo huamuks.* Rii | *immëiseh huamu se ol eikä immëine, koskapa hävisi äkkiä olemattomiin.* RauL | *Vainajat, joilla oli jotain omallatunnolla, tulivat h:ina entiseen kotitaloonsa, ne kävel ja pàokuttel ovia.* H:n perään heitettiin kaikenlaisia esineitä, mm. teräkaluja. Viit | *Vainajan h. palasi kotiin, jos hänen kirstustaan jäi tai jätettiin taloon jokin osanen, esim. rautanaula tai vain lastukin; hänen viimeiset toivomuksensa oli tarkoin täytettävä, muuten hänen h:nsa kummitteli.* Mul | *Kolmantena yönä hoamu tulloo näkyvii kuoleman jälkeen.* Kong | *Jos nähdään sairaan h., sanotaan: nys se oj jo h:ssaan, pijan se kuo llee. ku ruumis on hauitaamaton nii se liikkuu, h. kuluukkee.* Niv | *Heinänhakijat näkivät talvella punaisen lappalaisen punaisella porolla ajavan suon läpi; se oli h.* Pud | *Sairaalle oli annettava mitä hän pyysi, muuten hän kuoltuaan tuli h:na vaivaamaan.* Kitt | *kun ne tulëva se net marsivat niinku ihminen, nuo h:t, marsivat oikein. mutta menëvä niinku selkää myön (= takaperin) takäsi, niinku mikä aalto.* KaiJ | *Ruumiille sanottiin: hoamu asu lauvallaes ja lauvvan alla! Ver | Noisoo ko h. voidaan sanoa ojusta nousavasta sumusta.* InkV | *Näk kirkko maal kolt h:uu.* Hirttäytyneestä pelättiin, että sen hoamu kävelöö. Tyrö | *ei hiä itse sielt hauvaast tult pois, se ol hänen huamuun.* Tuut | *kuka uhija uskoo se hoamuja tavoittaa.* sp. Ven | syn.: aave,

haahm|o, -u, haam|iainen, -o, hahm|o, -u, homento, kumm|ajainen, -itus, kuva|tus, -inen, -ttelija, kyöpeli, kööpeli, mahinkainen, manalainen, mörkö, pörö, pöykäri, pöyrö, tyhjänen [Luettelo vielä suuresti vaillinainen.] 11. eräänl. herjaitai voimasana. KarE-K-P SavE-P KesS Ver. *Voi tuo h.!* sanottiin laihalle kissalle. *Voi h.!* voidaan huudahtaa, kun kuullaan tai nähdään jotain outoa tai hyvin huonoa. Viip | *Sen hoamu mitä tek!* Pari | *Tuota huamuu kun säikähin!* Sor | *hyvä huamu onkii!* moittien. Uuk | *Voi huamu mitä teit!* torutaan astiansärkijää. Ilo | *Katos nyt tuota kissan huamuu kun kävi maijon kuatamassa!* Kont | *Varsah huamu puraś kellor ruttuun kun sattu liivi jäämään aijallek.* Lip | *pahalaese huamu kun ei to-ttele!* kyntömies ärjäisee hevoselleen. Sääm | *helevetin hoamu siinä kuomaeleikse myötääsä!* Maan | *Nyt se sen tulen hoamu kummitteloo!* Viit | *ne kalloa* (kutsuvat) *hoamuks toistaan kun ne kiltantuu suuttuvat.* Ver 12. »olla h:ssaan» PohK, »olla h:llaan» PohP = olla suutuksissaan. *Se oli niin h:ssaan,* AVie | *Se on aina h:llaan.* HauP -nen a. 1. näköinen. → haamu 7, 8. Tietoja muualta paitsi Var Sat Uus Häme-P PohE. *Hää on miu haamusei.* KanJ | *se ol immëise huamune para.* Uuk | *siin on akah huamuⁱnen piättään kammanuk* nim. vedenemäntä näyttäytyessään vesikivellä. Kiih | Avatussa arkussa *se kuollut ol iha täöshuamune* aivan sen näköinen kuin eläessään. Juv | *Se ol niin mustaverinennii että seij-olt eñnee immëise huamuⁱnenkaa* outo vastaan-tulija. KanN | *kissae' 'o' er hoamuⁱnen kun suuttuu.* Maan | *Kuhan on ihmise haamunen* niin pitäisi saada myös inhimillinen kohtelu, olipa kuka tahansa. Uta | *Kuollut niin äkkie mennöö ruuñmiin hoamuseksi ettei uskosi' 'että niin kiukkaan soattasim muuttuo.* RisJ 2. *Pikähoamunen* soikeakasvoinen. ATor → haamu 8 -lauta s. 1. naama. halv. Pai 2. peili. leik. PohE -nnahka s. *Hoa-*

munnahka. herjaus- tai kirosana. Kurk -taulu s. naama. leik., halv. Nou Pöy Viht Nak

haamuileida v. *huamuileija.* Juv 1. kummitella 2. muistella, tavoitella ajatuksissaan. *sitä minä äskeh huamuilii.*

haamuilla v. 1. hapuilla, käsin tavoitella, yrittää ottaa kiinni; yritellä; koettaa saada itselleen, haalia. *Haamuella* jotakin käsiinsä. Eli | *Hoamuvella* koota (tavaraa). KanJ | Ennen joululeikeissä joskus tuotiin »surma» tupaan: *Hää ku käi ympär tuppaa haamuel sen viikattee keral.* UusVI | *No mie ko haamuile haamuile not mihi ihmeelle se* (kadonnut esine) *jouti.* Antr Jää | *sokkee hoamuil männäs sinne.* *hoamuili' 'asetta soahaksen.* laps *hoamuilloo pahatekkoo[n].* *hoamuilloo pakkoom peästäkšsee.* *anna' 'ollat tuossa tyhjee huamuilematat tuosta ei tulem mittää* s.o. yrittämättä. Maan | *Huamuileha nyt kiini, et siinä pysy kuitenkaal* painiskeltaessa. Joutsa | *sokia haamuili pitkin seiñnää.* *se haamuili katosta pärreitä.* Niv | Kaksi lohta tappeli koskessa lähellä rantaa: *Isompi haamuili pienempää suutaan aukoin;* kalamies sieppasi isomman vetoraudalla veneeseensä, jonka jälkeen pienempi vielä hetken *Haamuili tyhyjää.* Uta | *alaha' 'ukko hoamuillan niil lasista minä suikasen!* (ajattelin:) yritä vain käydä minuun käsiksi, niin livahdan ikkunasta ulos. Hyr | *Hoamuiloo* tavoittelee. Pal 2. hahmotella. *Kirvesvarttaha se siintä haamuiloo, vielläkö hänestä valmista asua tulenoo.* Yläm 3. *H.* aavistaa, epävarmasti ennustaa. Pud 4. Ilvehtijälle voidaan sanoa: *Ou huamuilemata joutavoo!* Kont

haamulainen s. herjaitai voimasana. *hoamulaine!* pahu(u)s! Kurk | LumV → haamu 11, haamunnahka

haamus s. *Huamus* on esim. tuoreesta puusta veistetty keskentekoinen kirvesvarren luonnos, keskentekoinen huonekalu ym. Ilo

haamustaa s. hahmotella, muovata

osapuilleen. Kävin metästä puun ja huamustin sen kirvesvarrellen. Ilo

haamustella v. 1. hahmotella, luonnostella, yrittää saada aikaan. *Huamustella* esim. veistettävää puuesinettä. MetP | *huamustelloo ko Taskine venettä*. sp. Muol | *Lappiitako sinä siitä huamustelet?* Ilo → haamustaa | *Huamustelloo kirjojesta vähän yrittää, vaikka ei juuri osaa*. Kuhmo 2. olla tuntevinaan, hämääriä todeta. *Kylhä mie vähä haamusteli sitä jot s-on Marin tyttö ko s-ol nii Marin näköne*. Antr 3. muistella, olla muistavinaan. *kyl mie tuota vähä niiko hoamustele niko (l) pahhoa unta . . . mut em mie oikei muista*. Sak 4. aavistaa. *Joha mie hoamusteli jot par niist pitäs tulla*, nim. pojasta ja tytöstä. PyhVI

haamuta v. haalia, kahmia puoleensa, koota, ahnehtia. *Lapsen on nälkä kun se noih haamuvaa suuhunsa*. Luo | *Kehtajaa hää h*. noin paljon tavaraa itselleen. KanJ | *Niihä tuo koni syöp haamuaa niin ku ei ois heiniä nähtkää ku viime kesännä*. Yläm | *Sua huamutah hyvä aekoo että sua ku-hilaa[n] harvaa ruista leikatessaan*. KanN | *oli haamunnut tuan suutarin kessuja ottaa kähminyt varkain. joka laiija (tavaraa) olis pitäny h. pula-ajan vuoksi varastoon*. Nmo | *Älä nyk koko mailmaa sylhys yhrellä kertaa haamua, käy ennen usiemmasti!* Väh | *Kaikki se haamuaa mitä silimä näköö*. Laih | *Kyllä mustalaanen haamuaa puoli kuormaa jos sen latohon lupaa heiniä itselleen ottamaan*. KauJ | *Haamuap pijaan ne vaatteet pois siittä nuoralta, tulee sajej ja kastelee nel* Perh | *jokku (lehmät) pakkaavah oikein niitä (jälkeisiin) haamuamhan että saisit syyä*. Vi-hainen hevonen *Haamuaa* purrakseen. Rov | *Hevonen haamuaa heiniä*. Simo | *pimeässä haamuaa käsillä*. Kitt | *tullee sinne navetamporstuhan ja kätälä ovää haamua . . . ettei tämä peukalon hollisuoni veny ku haamua* kokoaa käden täydeltä olkia sirpin palaksi. Tär | *lehmä*

hoamu vaa oikee heinää suuhunsa ympäriltään. Hie

haamuttaa v. hämöttää. Sääk Antr Jää Rov

haamuttava s. herja- tai voimasana. *Ehä se hoamuttava kestánt misseä* nim. hyppivä hevonen. Taip → haamu 11

hahla s. *hahla(t)* Var P-E UusL Häm E-I-P: UusI KesS; *hahala(t)* Virr Uta. 1. a) = haahla 1 a. Lok UusL HämE-I b) edellistä muistuttava, tekn. yksityiskohdiltaan tarkemmin tuntematon rautainen padanripustin, jossa oli silmu-koita ja hammastettu tanko. Hat Hauh c) = haahla 1 b. Län Pir? Hauh Luo Jyy d) = haahla 1 d. Haus Tuul Iit-Jaal? Pihl e) = haahla 1 e Valk Jyy f) rakenteeltaan edelliseen verrattava, mutta pääosiltaan puinen: pystysuora, poikkileikk. pyöreä puupatsas ulottui permannosta lakeen; permannossa oli pyöreä kolo, jossa patsaan alapää kiertyi, yläpää oli sovitettu lakipiirujen väliin kiinnitettyyn lankunpätkään tehtyyn reikään; patsaassa oli sopivalla korkeudella pitkäkäs, sen lävitse ulottuva reikä, johon oli työnnetty poikittainen käsivarsi sekä tämän alle kiila; kiilan avulla voitiin jonkin verran säätää käsivarren asentoa siinä riippuvan keittoastian koon mukaan; patsaan läpi ulottuvassa käsivarren päässä oli reikä, johon työnnetty tappi esti käsivartta luiskahtamasta irti patsaasta; käsivarren ulompaan päähän oli naulattu rautalevy, jonka pää oli kaarrettu koukuksi keittoastian ripustamista varten; patsaansa varassa h:aa oli helppo kiertää, niin että pata voitiin siirtää tulelle ja siitä pois. → Tuššipiirros: KoiJ. → haala. 2. rengas, silmukka, tav. rautakahleen, joskus vitsasketjun. Pern: maasepän takoma, esim. elukkain kiinnitysketjuun kuuluva, muodoltaan tav. litteä soikio ○ | Mes: h:ja on kyt-kyissä ja palohaassa | *Lehmän kaulaimet oh h:t* (ennen vitsaksista, nyt raudasta) Myr | *kellovotija hahala ratkesi juotokses-*

taan; sonni katkasi h:m perästään. Uta 3. patahanko, jonka avulla voidaan leivinuunista ottaa kuuma pata, ruukku tms. alhaalta kapeampi astia: puinen varsi kuin leipälapiossa, päässä rautaputki, joka jakaantuu kahdeksi kaarevaksi haaraksi. Kym | syn.: kahva, kitka, ohvatta, pata|hanko, -pihti, -rauta, pottirauta, ruukkuhanko, säplä, tajakka, ufatka, uhva, uhvakka, uhvartta, uhvatta, vati|haaru, -hanko 4. h:t sahranpuissa vahvikkeena olevat ohuet rautatangot, joista menee nuorat aisoihin. Eli → hahlapanta 5. Kun oli määrä tehrä kaoha ja siitä tuliki tommonen vatikupin h. Tajutaan tässä pt. jotakin rumaa tekelettä tarkoittavaksi. Vam | → haahl|a, -e **hahlo** s. *hahl(o)*, mom. nom. *hahlo* VarP, *hahlo*, -t SatE-P (Ika *hahalo*) HämP TaiK PerP LänP (KaiJ harv. myös *ahlo*, *ahlot*), *hahalo(t)* PohE (Laih *hahlo*)-K-P Usein vain mon. 1. a) = haahla 1 a VarP (koko al.) SatE-P KanA Lempä KuhL Äht Lau PerM PohK Hai Lim OulS EnoT. valok.: Myn., piirr.: Ika, Mou, Lau, Pyhän b) = haahla 1 b SatE-P LänP c) = haahla 1 e Lau Kärs d) toton savupiipun alle orteen kiinnitetty rautakoukku, johon ripustettiin lihaa savustumaan. KarTl 2. rengas, silmukka; mon.: vitjat, kahleet, perät. Kostl Valk PohE Kärs PohP | *lehmän-*, *pangin-*, *koiran-*, *palokeksin hahlot* (rauta). Ennen tehtiin katajarenkaista lehmille h:ja. Ilm | pyssyn tukissa oleva kantoremmin rengas; parihevosten vetolaitteen yhdysrengas. Kärs | pyssyn liipaisimen suojusrauta. Lappa | koivu- tai pajuvitsasta väännetty rengas, jolla ennen esim. lehmän ketjut kiinnitettiin seinässä olevaan määrlyyn. Lim | rautakahleiden yksi silmukka. Muh | = lenkki, voi olla rautaa, köyttä, lankaa; kangasta → likattaessa syntyy myös h:ja, joiden läpi vuorotellen kummallakin kädellä tehdään luomapuilta likkaa. Viha 3. lovi, kolo, koukku. Kraakussa oli h:ja, joiden avulla pataa voi-

tiin nostaa ja laskea. Vam Karunki? | pyssynpiipun etutähtäimen lovi. Valk Lapu | oven pielessä puinen koukku, jonka taakse salpa työnnettiin ovea suljettaessa. AVie KalJ | esim. seinässä oleva koukku, johon pannaan papereita. Lappa | v-kirjaimen muotoinen, teräväpohjainen kolo, haarukka. Pud | kouru, uurros. Simo | eräänlainen salvos esim. saharenkuissa. YTor 4. Litteä salparauta, jonka toisessa päässä olevan raon läpi työntyy ovea munalukolla lukittaessa seinässä kiinni oleva määrly. YVie 5. ämpärienkantoväline, jonka muodostavat ihmisen niskan ja hartiajn varaan asetettava ja niitä varten sopivasti muovattu leveähkö korento ja sen kumpaankin päähän ripustettu koukkupäinen ketju tai nuora. *Hahlot* Nak | syn.: krenkut, ämmäinränget, ämmänlänget, ämmänränkät 6. saavinkantokorenon poikkipuu, joka pistetään saavin korviin. Orim 7. *hahalo* tervahaudassa tai -hytissä puolittain hiiltynyt puu, joka ei kelpaa käytettäväksi sytenä pajoissa. Niv | → haahlo.

hahmainen a. hahmoinen, näköinen. *hahma|i(n)*, -sen. *ohhaa se* (tarkasteltavana oleva esine) *seh hahmai* sen, nim. mallina olleen esineen näköinen. Jaal

hahmaista v. l. (deskr.) ahmia, ahnehtia. *Minä tulen oitis, vähäv vaan syälä hahmasen esi*. Luo | Lehmä, jota hosuttiin lähtemään, *ehti se vähä hahmastas suuhuus*. Myr | *Hahmasee suuh täöteh*. Eli | *se ol puurokupih hahmasunna ennenkum muut ennätti. se ottooh hahma¹soo hyvästip palakkoo hatarasta työstä*. Maan | *Jo minä vähä hahmasin ruokaa tai juomaa*. Sum | *hahamaasta yhtäkkiä syödä*. Isoj 2. siepata, hahmaista kiinni. *Hahmasta* lähemmin valitsematta, ylimalkaan siepata. Oriv | *Hahmasta* kiinni jostakin. Eli | *Hevoin hahmas miästä kärest*. Kym | *Kas kun gritti hahmaasta!* hevonen suullaan. Laih 3. huiskia, viuhtoa (kuv.), tehdä huti-

loiden. *kiireellem männäh hahmaⁱsoo. se o semmošta hahmaⁱsemista semmoⁱnen työn teko.* Maan

hahmata v. 1. *hahamata* ahmaista, hotkaista (ruokaa). Isoj 2. siepata, ottaa umpimähkään. Oriv.

hahmatti s. vaill. *Se on ollut siinä hahmatillaan jo monta aikoa hahmoillaan, osapuilleen valmiina.* Jäms

hahmelo s. vaill. Esim. saavintekijä saatuaan kimpilautojen siteeksi pohjavanteen voi sanoa: *No nys sekin saavi sitt on h:s hahmoillaan.* Jan | *Jo minä sen kopin sain h:lleen rakennetuksi osapuilleen valmiiksi. On se h:llaan jotenkuten koossa, nim. huonosti kyhätty aita.* Asi | *H:llaas on esim. pärekoppa, kun sen laitapäreet on jo nostettu pystyyn.* Hol | *Ei se vielä oo valamis, se-u vasta h:llaa.* HeiV

hahmia v. 1. ahmia, syödä hotkien. *lehmäh hahme (impf.) apilankasvi ni ett yks oijens konttis. hahm vähä vähemä etès kaikki kaläruäroi kurkkus hotk!* Myn | *Syälä hahmii kum porsas.* Luo | *Kas vaan kun se hevonen ny hahmii niitä heiniä.* Tamm | *hahmii (inf.)* Eli Kym | *Syyväh hahmii syö suun täydeltä haalien, et. eläimistä.* SaaJ | *hahamia* syödä äkkiä ja suurin palasin tai lusikallisin. Isoj 2. haalia itselleen, kahmia. *hää hahmi niim puolas et haparoi, haalii puoleensa, omakseen. kyl simmossi pall on ku hahmi puolas.* Pern | *Hahmiap pualeens* esim. eloa leikatessa, katsomatta tuleeko tyystin leikatuksi. MetM | ahneesti kokoilla. Virr

hahmistua v. suuttua kovasti. *se oeeke hahmistuu* niin että muoto muuttuu (»harmistuminen») on vähäisempää). tav. Jäms

hahmo s. VarP-E SatE-P HämP-E-I UusI KesS PohE-K-P PerP LänP. Haja-merkintöjä Joh ?Jaak. Osa ehkä < kirj. 1. ääripiirteet, varjokuvamainen yleishahmo; ulkomuoto; muoto. *On nii h:sas viäl kuollut, joka on vielä saman muotoinen kuin eläessään.* Raum | *näkè kokò*

h:s peilis koko ruumiinsa. pitä snuunki h:s viäl näkemä sanotaan, kun nähdään joku pitkästä aikaa. PyhR | *Pääkallo hautausmaalla oli semmottesa h:sa viä ett oli hampaat.* Vam | Esim. rannasta voi merelle edettäessä olla enää vain h. näkyvissä. Pori | *Kun hautaa kaivettaessa tulee esiin ennen haudattuja, voidaan sanoa: Siäl hauras oli ruumiit viäl täyres h:sas.* Nak | *Kyllä mää stä pakkoon meen kom mä vaan sen h:nkin näjen. Kais se viä juur sev verran on h:sansa että siittä mallin saa siitä esineestä.* PunL | *kais siittä joku meni (tietä myöten ohi), olim minäki h:n näkevänäni. ov viä h:llansa koossa, alkuperäisensä näköinen.* Kuivatun järven pohjasta löydetty vene *Se oli kyllä jo aika lailla mäläntynny mutta kyllä se viä h:llansa oli.* HämK | *Näki h:nsav velestä. Kalah h. kalan kuva uistimessa.* Oriv | *Kun saisi sitä (pukukappaletta) viälä vähän trommittua (ommelluksi) h:llensa kokoon.* *Kyllä minä sen h:n näjin* voidaan sanoa kun on nähty joku vain vilaukselta. Suoni | *Reki oj jo vähän h:llaan niin valmis, että pääosat on liitetty toisiinsa.* KanA | *Rappeutunut rakennus tai esine On se viälä juur h:llansa.* Tyrvää | *Alakaahan se astia jo olla hahamollaan.* Puun h:t näkyvät taivasta vasten yön pimeydessä. Virr | *se h. näkyy kuun ääriviivat häämöttävät pilven lävitse. Kirkon lattian alle haudatussa ruumiissa siin oli kyllä (vielä) h. kun se oli palssameerattu.* Tiedetään, että ihmisen sikiö on *ensimmäisev* (kuukauden) *vetenä, toisev verenä ja kolmantena kokoo, rupee sitte h:lleen tulee. kun tommonenki hätänem plinkki (liukas) puhuja puhuu (todistajana oikeudessa) nim millä helkkaria se (kirjuri) saa sen oikeesee h:o.* Hat | *Kankaspakat olivat viälä h:llaa palaneinakin.* Luo | *kun se kova kuu on nii se näkyy koko h.* Lam | *On niin sumua ettei kirkostakan näkynnyk ku h.* Hol | *Enstet tehtiil lanka (langan) hahmua ja sittev vasta ruvettiin kehriemie. Se isäntä on niin häijy sille poikapuolellee että kun*

se vaa sen h:nki näkie nii se suuttuu. KosHI | *Siin talos on aika lihava emäntä että kyl siin ruumihis h:o riittää.* V1a | Kun toinen seisoo esim. lampunvalon edessä, toinen voi sanoa: *Vieppäs pois se h:s siitä!* Toi | *Kuu näyttää koko h:sa, s-oon silloin paha kuu.* Jäms | *näytti oikeen ittensä hahamohnansa niin että kummajaisen saattoi ihmiseksi luulla ja tuntea. leherenkarsia tuli kilomeeterien takaa (metsäpalosta), n-oli palanuk karrellem mutta n-oli hahamollansa koossa pysyneinä, tuoreen lehden muotoisina. kyllä s-oli silloin pysynyt hyvien vanahalla hahamolla jotta hyvästit tunsit Matin entisen muotonsa perusteella. Rakenteilla oleva talo on se jo hahamollansa.* Nmo | varjo, muoto, epäselvät piirteet. Kemi Tervola 2. huonoksi mennyt olento tai esine. *Hää o enä vaa miähe hahm.* Lait | *Ei tommonen aeran h. lehmää pirätä.* Kauan sairastaneesta: *Voi voi ku se on menny huanoks, ei siinä oo mutta-(!)ko paljas h.* Vam | Häviävästä, katoavasta olennosta: *H. siinä vaan enää oli.* Lempä | *Ihmiseh h. »varjo», perin laiha ihminen.* Oriv | *Kyllä siitakin taitaa loppu tulla, ei siinä ole enää muuta (kuin) vähä hahamoo.* Kih | *Tyhjä h. on jäljellä laihtuneesta miehestä.* KanP | *Ei siin ok ku h. jällel.* Hol | *Tuolla pihall ol vanha talikoh h.* Jäms | *Se oli h. entisestäään sairauden, iän muuttama ihminen.* Keu | *Sairas ihminen Se on jo kun hahamo.* KauJ | *on täs-ollup pelto, täs-ov vielä ojahahamua.* Nmo | *H:ksi kulunut voi olla paljon käytetty vaate tai muu esine.* Töy 3. kasvot. Merkitys ei aina erotettavissa 1:sestä eikä 4:nneestä. *Nekke viel snuunki h:s!* Pern | *Kyl mää sen h:n siäl näin kans.* SomN | *leik.: h. = alventti, naamarustinki.* Hui | *Oliko sillä kauniit hahamot?* Ika | *on sillä koree h. se h. näyttää että se on isänsän näköne.* Hat | *leik.: Pestä h:nsa. Vetää nin että h. kajahtaa lyödä läimäyttää kasvoihin.* Sääk | *H. oli kovin törkiä kasvot rumat.* Laih | *Mikä sinun on kun olet aivan sininen hahamoltasi?*

Kuri 4. ilmeet; kasvojen värisävy. Ilmaus »h. muuttui» yms. luult. enimmäkseen peräisin Raamatusta 1 Moos. 4: 5. Vrt. haahmo 4. *Hää vihastus niin kovi et hene h:s tul jemt toisenkaltaseks.* Pern | *Se kiukustus niin et sen oikee h. muuttus.* Lie | *Isäntä suuttu n-että oikeen sen h. muuttu.* Vam | *oikeen sen h. muuttu suuttuessa.* HämK | *Sen näkee hahamosta että se mies on syyllinen.* Ika | *Olisitte nähny sen h:n!* suuttujan. Sah | *Se suuttu niin että h. kävi harmaaks. Se on jo h:ltaan käynyt niin kalvokkaaks.* KosHI | *Älä sie aina näytä tuot ilkiää (kiukkuista) h:jans!* V1a | *Sen h. oikein muuttu kun sie sanot sille että sen veljä on kuollu.* Anj | *Joku voi odottamattoman uutisen kuullessaan Hahamoltansa muuttua: punastua, kalveta jne.* PerS | *sen hahamo niin muutteli, välistä nousi veret ja taas kalapeni.* Ei tav. Niv | *Ko ihminen suuttuu niin h. muuttuu.* Karunki 5. haamu, aave. näke h. aaveen. PyhR | *Nähtiin valkoinen h.; pian sen jälkeen eräs papin rouva kuoli — h. oli siis ollut kuoleman enne.* SuomJ | *Se oli sen h. sanotaan, kun joku tulee näyttäytymään kuolemansa jälkeen.* Pöy | *Näki h:n ihmisen muotoisen aaveen.* Kiiko | *H. kuolleen haamu.* Lavi | *se kulkee vielä h:sansa sanottiin ennen kuolleesta, jonka luultiin liikkuvan maan päällä.* HämK | *Näin vaarivainaan h:n liikkuvan nurkissa.* Pir | *sitte kun se oli kuollun nin se nähtiin kävelevän vielä Torkkolam pihalla se h. se kualee pian kum minä näin seh h:n täyrellisesti olin näkevinäni, vaikka jälkeen päin kuulin, ettei hän ollut liikkunut siellä.* Kun katsoo kuolainten läpi, niin sitte näkee semmose h:m mikä estää hevosta liikkumasta. Hat | *Aattelin että mi-kä h. min eteheim pöllähti kun joku tuli äkisti pimeässä vastaan.* Hol | *sen hahamo kuluki, kuallee hahamo.* Nmo | *Näki kirkommaas hahamon.* Kuri | *Hahamo kummitus.* KalJ 6. ? maassa mädäntyneestä nouseva, pahalta tuleva utu. H. (yksil. pro ? haahmo) nousoo.

Joh | vrt. haahmo 2, haahmu 2 -lauta s. 1. naama. leik. tai halv. *Mnää löi stää lurjust päi hahmolautta.* H. = höski, pläsi, tauluvärkki. LapTI | Suutuksissaan joku sanoo: *niin tarttis vettäpä päi h:a että.* Vam | leik., uud. *Kiukkunen h.* HämK 2. *hahmolauta* peili. leik. Nmo 3. pt.: *ol laiha niinku ha-hamolauta, niinku ha-urasta karannu.* Nmo -taulu s. 1. naama. leik. tai halv. Pojat keskenään arvostellessaan jonkun tytön ulkomuotoa: *Sill on tavallist h:u säännölliset kasvot.* Nak | *Peses se h:s vähä puhtaamaks! Mää lyän nin päin h:as.* Kok | H. uud. HämK | *sill on nir ruma h.* Hat 2. pt.: *On laiha kun mikäkin hahmotaulu.* AHär

hahmoinen a. näköinen, muotoinen. Lienee yl., mutta tietoja koossa niukalti. Vrt. hahmo 1, 3, 4. Näin hänet vain vilaukselta, mutta *kyl se vähä oli Selman hahmonen olévanas.* Vam | *Se oli niin rumahahmonen miäs että pelkäsin.* Lempä | *Kataja om pimmeessä ihan ihmiseh hahmone.* Luo | syn.: hahmainen

***hahmonen** s. mup. Leikittiin *hahmosilla*: joku koetti haamua jäljitellen, esim. pukeutuen valkoiseen vaippaan, pelotella toisia leikkijöitä. Heino

hahmotella v. 1. kummitella. *pellavasiameniä pruukattiin kylvääs semmose (vainajan) hauram päällej joka meinaa h:kkotona.* Hat 2. suunnitella, kaavailla. Lie Ika Karunki ym. < ? kirj.

hahmu s. 1. muoto, yleispiirteet, hahmo; kuva. *On sii vähä isäs h:u kans.* Lie | *Kyl siit jo näkie mikä tulie, on se jo h:ssaan.* Ne ovat kirppuja vaikka on *täih h:s. ei nähny h:akaa.* Hol | Jalkineet ovat *h:ssaan*, kun ne ovat jonkinlaisessa kunnossa. Nas | *H:ssaas* alkaa olla uudisrakennus, kun siinä on jo harjahirsi. Orim | *Kuhhah h:uu vähä on!* tehtävälle esineelle malliksi vanhassa. Maalainen kysyi kaupungissa pukukaupan mannekiininukeista: *onkost noi h:i vai onkost ne elävis?* Iit | *kuu(n) hahamu näkky*

varjokuva. Uta 2. kasvot; kasvojen ilme tai väri. pt. »h. muuttui» yms. luult. Raamatusta peräisin; vrt. hahmo 4. *Se oli niin kiukkune et se h. oikee muuttus.* Rai | *Suuttu ni että ihra h. muuttu.* Myr | *kun suuttuu ni h. muuttuu.* Lam | *Sillä on jo niin kuoleman h. päällä.* Eli | *Säikähti että oikeen h. muuttu.* Jyv 3. kurjan näköinen, laiha ihminen. Siinä ei ollut muuta kuin ihmisen h. jäljellä. Art | *Kyllä se to'resta oli jotta ha-hamu se miäs oli ku se He-lesingistä palas.* Nmo 4. haamuolento. *h. on sellaij jota ei oikein nähläm mut kummitus näkyy.* (?) Hol | *ja se h. vastas että rippiaulettijaihha mie ettin . . .* Iit | Eräs henkilö näki talvella 1928—29 Lahdessa miehen, joka juuri silloin makasi kuoleman sairaana Savonlinnassa. Hänen sanotaan nähneen h:n. Sanotaan kyllä, että tuon näki-jän silmät »haarosivat». Miehet olivat tervehtineetkin toisiaan, eivät kuitenkaan kädestä. Lapinj | *alako nähäj ja pelätäh hahamuja. luulin minä kerran että hahamu kyykistellee lavon takana, vään se-uliit tuttu ihmisen.* Uta

hahmuinen a. näköinen, muotoinen. *se muuri pitäs nyt vähä täh hahmuin tulla tämän piirustuksen mukainen.* Iit | Esim. lumiukosta voidaan sanoa, että se on vähän ihmisen *hahmuin*. Eli | Sen ja sen *hahmune* näköinen. Joutsa

hahmuta v. 1. haamuna ilmestyä tai kulkea, kummitella. Vainaja *hahmus tiellä vastaa.* Jaal 2. ahnehtia, hamuta itselleen. *hahmuta* syödä ahneesti. Karv | *Kyllä se koitti sitä nih h. ahneesti koota.* Oriv | *Se syälä hahmuvaa nin että mua ilkoittaa.* Luo | *kyl se syöp hahmuvaa paljon ja ahneesti.* Jaal | Esim. hevonen hahmuaa heiniä edellään ajettavasta kuormasta. Eli | *se äena suuhusah hahmuvaa ja komuvaa.* Kong | *Syörä hahmuaa syö kiireesti, suun täydeltä.* *Hahmuaa sylinsät täytehen heiniä.* Kuri | *Siinä ny pitää h. kun mikäkin.* Laih

LAURI HAKULINEN